

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातीचे दर.

सालील पत्र्यावर चौकशी
करवी.
भ्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(रुपाल इंग्लिश माफ)
किरकोळ अंकास
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्याच अभंशास

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख २२ डिसेंबर, १९४३

अंक ५०

दि ब्रिटिश इंडिया जनरल इन्शुरन्स कं. लि.

(स्थापना : १९१९)

आम्हां आयुर्विभ्याखेरीज करून आग, मरीन, अपघात, इत्यादींचे
सर्व प्रकारचे विमे स्वीकारतो.

—: चेअरमन व मॅनेजिंग डायरेक्टर :—
सर होमी मेहता, के. बी. ई., जे. पी.

पुणे शाखा :
मोति माणिक मॅन्शन,
लक्ष्मी रोड.

हेड ऑफिस :
मेहता हाऊस,
अपोलो स्ट्रीट, मुंबई.

पुना गेस्ट हाऊस

१००, लक्ष्मी रोड, पुणे २.

Telephone
772

GUEST HOUSE

TELEGRAM
Guest House
Poona 2.

महापुद्दाकी जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

विविध माहिती

हेद्राबादमधील लिमिटेड कंपनी

हेद्राबाद संस्थानांत १०० लिमिटेड कंपनी असून त्यांचे भांडवळ ६३ कोटि रुपये आहे. - तेथे आता एक स्टॉक एक्सचेंज उघडण्यांत आला आहे.

औषधांच्या किंमतीचे नियंत्रण

औषधांच्या किंमती नियंत्रित करणारी " १९४३ ची ड्रग कंट्रोल ऑर्डर " हिंदी बनावटीच्या औषधांसहि लागू आहे, असे हिंदुस्थान सरकारने जाहीर केले.

ताळी व बंधारे बाळगण्याची योजना

ताळी व बंधारे बाळगून जमिनीचे उत्पादन वाढविण्याचे प्रयत्न चालू आहेत, १९४४-४५ मध्ये अशा रीतीने ५,३०,००० एकर जमीन सुधारण्याचा मुंबई सरकारचा विचार आहे असे प्रांतिक गव्हर्नरांनी नुकतेच सांगितले.

जर्मन युद्धकैद्यांचा हिटलरवरील अढळ विश्वास

इटलीत पकडलेल्या जर्मन सैनिकांपैकी शेकडा तीस युद्धकैद्यांना युद्धाच्या प्रगतीबद्दल जिज्ञासा वाटत नाही व कोणी युद्ध जिंकवे, ह्याबद्दल त्यांस विशेष मतहि नाही, परंतु शेकडा सत्तर युद्धकैद्यांना जर्मनी संयुक्त राष्ट्रांचा निःपात करण्यास अजून समर्थ आहे, असेच वाटते. विशेषतः जर्मन वैमानिक अद्याप टॉंबाज व मानी आहेत. आकाशाचे प्रभुत्व त्यांचेकडेच आहे व जर्मन वैमानिक बऱ्हा संयुक्त राष्ट्रांचा पराजय करील, असा त्यांस विश्वास वाटतो. इटलीतील जर्मनांस निरुत्साह बिल्कूल वाटत नाही. बरील माहिती रॉयटरच्या खास बातमीद्वारे प्रसिद्ध केली आहे. जर्मन प्रचाराने त्यांच्या सैनिकांस व वैमानिकांस किती भारून टाकले आहे हे त्यावरून सिद्ध होते.

बंगालमधील शेतकऱ्यांची नुकसान भरपाई

बंगालमधील बुध्दाच्यामुळे तेथील शेतकऱ्यांवर आपली जमीन अत्यंत नुकसानीत नाइलाजाने विकण्याचा प्रसंग आला. त्यांचे त्यामुळे झालेले नुकसान भरून काढण्याकरिता बंगाल सरकार कायद्याची योजना करणार आहे. त्या संबंधांत एक ऑर्डिनन्सहि काढण्यांत येणार आहे.

हिंदी रेल्वेजचे वाढते उत्पन्न.

१ एप्रिल ते ३० नोव्हेंबर	कोटि रुपये
१९४२	९८.४४
१९४३	११५.४३
वाढ	१६.९९

घड्याळांचे व्यापाऱ्यांवर निर्बंध

घड्याळांच्या व्यापाऱ्यांनी विक्रीस ठेवलेल्या सर्व घड्याळांवर विक्रीची किंमत लावली पाहिजे, असे त्यांचेवर बंधन घालणारा एक हुकूम हिंदुस्थान सरकारने काढला आहे.

जर्मन कट

तेहरान येथील परिषदेच्या वेळी मा. स्टालिन, मि. चर्चिल व प्रे. रूझवेल्ट ह्यांस पकडण्याचा कट जर्मनीने केला होता, त्याचा सुगावा मा. स्टालिन ह्यांस लागून, प्रे. रूझवेल्ट ह्यांस त्यांनी राशियन वकिलातीतच रहाण्याचा आग्रह केला, अशी माहिती प्रे. रूझवेल्ट ह्यांनी स्वदेशी पोचल्यावर सांगितली.

चीफ कन्सल्टिंग इंजिनियर

- श्री. बी. कृष्णराव बी. ए. सी. ई. गिडायर्ड सुपरिंटेंडिंग इंजिनियर म्हैसूर यांस औद्योगिक संस्थानांतील पाटबंधाऱ्यांच्या योजनेसाठी चीफ कन्सल्टिंग इंजिनियर म्हणून नेमण्यांत आले आहे.

मुस्लिम चेंबर ऑफ कामर्स

मुसलमान व्यापारी व कारखानदार ह्यांची संघटना करण्यासाठी बरील चेंबरची स्थापना झालेली आहे. ह्या चेंबरचे कार्य यशस्वी करण्यास मुसलमानांनी हातभार लावावा, अशा अर्थाची मागणे त्यासंबंधांत मुंबई येथे भरविण्यांत आलेल्या एका सभेत करण्यांत आली. इतर चेंबरशी स्पर्धा करण्याचा मुस्लिम चेंबरचा हेतु नाही, असे स्पष्ट सांगण्यांत आले.

रिझर्व्ह बँक

रिझर्व्ह बँकेची परिस्थिति दर्शविणाऱ्या १० डिसेंबरच्या तक्त्याप्रमाणे, बँकेच्या बँकिंग खात्यांत ७,८७,६८,००० रुपयांच्या नोटा असून ८,१५,६२,४३,००० रुपयांच्या नोटा खेळत्या आहेत. काढलेल्या नोटांची रक्कम ८,२३,५०,११,००० रुपये भरते. ह्या नोटांस तारण ४४३ कोटि रुपयांचे सोने, ७०५ कोटि, ८४ लक्ष रुपयांचे स्टर्लिंग रोले, १५ लक्ष रुपयांची नाणी व ५८३ कोटि रुपयांचे हिंदुस्थान सरकारचे रोले, असे आहे.

मि चर्चिल ह्यांची प्रकृति

ब्रिटिश मुख्य प्रधान न्युमोनियाने आजारी होते, त्यांची प्रकृति आता सुधारत आहे. अंगातील ताप उतरला आहे व न्युमोनियाची चिन्हे नाहीशी होत आहेत.

जपानचा दुरा पराभव झाला पाहिजे

" जपानने आक्रमणाने मिळविलेल्या फायद्याचा थोडा सुद्धा भाग त्याच्या पदरांत पडू देता कामा नये; जर्मनीचा जसा सपशेल पराभव व्हावयाचा आहे, तितकाच पूर्ण पराभव जपानचेहि वाट्यास आला पाहिजे " असे हिंदुस्थानाचे माजी व्हाइसरॉय लॉर्ड लिनलियगो हे आपल्या भाषणांत नुकतेच म्हणाले.

बुटांच्या वुरुस्तीचे काम वाढले

ग्रेटब्रिटनमध्ये चालू युद्धापूर्वी दरसाल २५ कोटि बूट वुरुस्त केले जात असत; आता त्यांची संख्या ३५ कोटींवर गेली आहे ह्याचे कारण फाटलेले बूट फेकून देणे पूर्वी लोकांना अवघड वाटत नसे व आतांचे बूटहि पूर्वीइतके चांगले टिकत नाहीत.

युद्धोत्तर युरोपांत ब्रिटिश चित्रपटांचा फैलाव

जर्मनीच्या नियंत्रणांतून मुक्त होणाऱ्या युरोपांतील देशांमधील सिनेमागृहे ब्रिटिश कंपन्यांचे व्यवस्थेखाली आणण्याच्या योजनेचा विचार ग्रेट ब्रिटनमध्ये आतापासून सुरू झाला आहे, असे ओडिअन थिएटरर्स लि. च्या अध्यक्षाने भाषणावरून दिसून येते. युरोपांत ब्रिटिश चित्रपटांचा योग्य फैलाव करण्यासाठी हा प्रयत्न आहे.

हिंदी औद्योगिक प्रगतीस चालना

ब्रिटिश साम्राज्याच्या वसाहतींत महत्वाचे उद्योगधंदे स्थापन होत आहेत, परंतु हिंदुस्थानांत त्याबाबत कांहीच प्रगति नाही, असे सर एम. विश्वेश्वर अय्या ह्यांनी नुकतेच सांगितले. हिंदुस्थानांतील व्यासंबंधांतील निर्बंध दूर होण्याची आवश्यकता त्यांनी प्रतिपादन केली.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३९४	उपक्रम हांतील करक-सिध
२ जर्मनीच्या निःशस्त्रीकरण	सरकार व हिंदुस्थान सरकार
करणाची योजना ... ३९५	हांचा लढा—युद्धाचे ताजे
३ कामगारांस कार्यक्षम	वृत्त—आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि.
करण्याचे प्रयत्न ... ३९७	५ मजुरांची युद्धकार्यासाठी
४ मफ्ट विचार ... ३९७	भरती ... ३९९
हिंदुस्थान सरकारच्या लॉट-	६ दोघे एकदम मेले, तर
रीच्या कर्जाची योजना—	७ हिंला मृत्यु कोणाचा ३९९
सामान्य लॉटच्या व प्रस्तुत	

अर्थ

बुधवार, ता. २२ डिसेंबर, १९४३

जर्मनीच्या निःशस्त्रीकरणाची योजना

जर्मन कामगारांस शेतकरी बनवा

गेल्या महायुद्धांत जर्मनीचा पराभव झाल्यानंतर त्याने पुनः ढोकें वर काढून प्रबळ होऊं नये ह्या दृष्टीने पुष्कळ दक्षता घेण्यांत आली होती व जर्मनीचे निःशस्त्रीकरण करून त्याचेवर देखरेखहि ठेवण्याचा प्रयत्न झाला होता. तथापि, जर्मनी प्रबळ झाला, त्याने शस्त्रांचे तयार केली व सर्वद जगास त्याने हादरून सोडले. जर्मनीस प्रारंभीचे काळांत मिळालेले प्रभुत्व कांहीं काळ टिकले तरी संयुक्त राष्ट्रांचेहि शस्त्रोत्पादन भराभर वाढत जाऊन आतां जर्मनीस पीछेहाट करावी लागत आहे. चालू युद्धांत संयुक्त राष्ट्रांचा विजय होऊन जर्मनी पुनः पराभूत होईल, हें स्पष्ट आहे. परंतु ज्या चुकीमुळे जर्मनीस पृथ्वी जिंकण्याचे साहस करण्यास संधि मिळाली, ती चूक पुनः होणार नाही अशी व्यवस्था करणे संयुक्त राष्ट्रांस आवश्यक आहे. बंदुका, तोफा, रणगाडे, विमाने, ह्यांचे प्रत्यक्ष उत्पादन सुरू झाले म्हणजे शस्त्रीकरणास प्रारंभ होतो, ही कल्पना आतां सोडून दिली पाहिजे; ह्या उत्पादनाचे अगोदरची तयारी मशीन टूल्स व फाउंड्री, फर्नेस, कास्टिंग, फोर्जिंग, ग्रायंडिंग, वेल्डिंग इत्यादीस लागणारी साधने निर्माण करण्याचे कारखाने उभारणे ही होय. एक तोफ तयार करण्यासाठी वेगवेगळ्या प्रकारची ७,००० हत्यारे लागतात. त्याचप्रमाणे बॉम्बफेक्या विमानाचे ४५ हजार भाग अथवा रणगाड्याचे ४० हजार भाग बनविण्यासाठी असंख्य हत्यारांची आवश्यकता असते. ही हत्यारे मोठ्या प्रमाणावर बनविणे म्हणजेच शस्त्रोत्पादनाची खरी सुरवात होय, हें आतां संयुक्त राष्ट्रांनी लक्षांत बाळगले पाहिजे. अर्थात् मशीनटूल्सचा उपयोग शांततेच्या काळांत इतर जिनसांच्या उत्पादनाकडे होतो, त्यामुळे जर्मनीने मशीनटूल्सचे कारखाने भराभर काढले, त्याकडे संयुक्त राष्ट्रांचे दुर्लक्ष्य झाले. व्हर्साईचा तह प्रत्यक्ष मोडण्यापूर्वी कितीतरी काळ आधी जर्मनीने तो मोडण्याची अप्रत्यक्ष तयारी चालविलेली होती ! योग्य संधि साधून, जर्मनीने मशीनटूल्सचा उपयोग शस्त्रनिर्मितीकडे करण्यास प्रारंभ केला व त्याची बरोबरी करणे संयुक्त राष्ट्रांस सहाजीकच दीर्घ काळ शक्य झाले नाही. चालू युद्धाचे अखेर जर्मनीचे निःशस्त्रीकरण यशस्वी रीतीने करावयाचे असल्यास त्याचे कारखाने व

त्याची मशीनटूल्स ही काढून घेऊन जर्मन कामगारांचे हातीं नांगर दिडा पाहिजे, असे एका अमेरिकन शास्त्रीय मासिकाने, अनेक कारखानदार व इंजिनियर ह्यांचा सडा घेऊन सुचविले आहे. जर्मनीच्या कारखान्यांचा प्रत्येक किरकोळ भाग जर्मनी-कडून हिसकावून घ्या व जर्मन यंत्रसामुग्री ज्या देशांना जर्मनीने लुटले त्यांना वाटून द्या, असे त्या मासिकाचे म्हणणे आहे. संयुक्त राष्ट्रांच्या एक तज्ञ कमिशनने जर्मन कारखान्यांस भेटी देऊन हें काम करावें, असेहि त्याने म्हटले आहे. जर्मनीने मशीनटूल्स व यंत्रसामुग्री ही बनविताच कामा नये, असे त्याचेवर बंधन घातले पाहिजे, असा त्याचा आग्रह आहे.

जर्मनीने हेंच घोरण इतर युरोपियन राष्ट्रांचे बाबतीत अवलंबिलेले नाही काय ? शेकोस्तोव्होकियावरील आक्रमणांतील जर्मनीचा मुख्य हेतु तेथील प्रमुख कारखाने गिळंकृत करणे हाच होता. युरोपांतील इतर देशांतहि जर्मनीने तेथील कारखाने ताब्यांत घेण्याचे घोरण पार पाडले व मोठ्या प्रमाणावर शस्त्रांचे उत्पादन सुरू केले. जर्मनीने केलेली युक्ती त्याचेवरच उलटवून जर्मनीस शेतीप्रधान राष्ट्र करणे व त्याचे औद्योगिकरण थांबविणे, हा जर्मनीचा आक्रमण तृष्णा नियंत्रित करण्याचा एकच उपाय आहे. जर्मनीचे कारखाने नाहीसे झाले व त्यास नवीन कारखाने उभारू दिले नाहीत, तर तो देश पुनः बलवान होणे अशक्य आहे. सध्याची युद्धे ही यांत्रिक शक्ति व योजना ह्यांवरच मुख्यतः अवलंबून असतात, हें लक्षांत घेतले, म्हणजे जर्मनीस शेतीप्रधान राष्ट्र करण्याच्या कल्पनेतील उद्देश स्पष्टपणे दिसून येईल. युद्धसमाप्तीनंतर हिंदुस्थानाचा राजकीय दर्जा वाढून, त्यास स्वतःच्या संरक्षणाची व्यवस्था मोठ्या प्रमाणावर करावी लागेल ह्या दृष्टीने हिंदुस्थानांत मशीनटूल्स व कारखाने ह्यांची वाढ व्हावयास पाहिजे, हें उबड आहे. जी गोष्ट जर्मनीत होऊं देतां कामा नये, असे सांगण्यांत येते, तीमध्यें हिंदुस्थानांत प्रोत्साहन देण्यांत येणे आवश्यक आहे. चालू युद्धाचे प्रारंभी हिंदी कारखाने विविध प्रकारचे व पुष्कळ असते, तर युद्धोपयोगी वस्तूंच्या उत्पादनास त्यांची अतिशय मोठी मदत झाली असती, हें सर्वमान्य आहे. युद्धांत आलेल्या अनुभवास अनुसरून संयुक्त राष्ट्रे स्वतःच्या भावी संरक्षणासाठी जें औद्योगिक घोरण स्वीकारतील, त्याच प्रकारचे घोरण हिंदी गरजांचे दृष्टीने येथे अंगिकारले जाणे अगत्याचे आहे. युद्धोत्तर पुनर्रचनेत जुन्या चुका टाळल्या जातील, ह्यांत संशय नाही, परंतु जागतिक योजनेत हिंदुस्थानच्या वैयक्तिक गरजांस महत्त्वाचे स्थान मिळाले पाहिजे.

कामगारांस कार्यक्षम करण्याचे विविध प्रयत्न

कारखान्यांचे उत्पादन फायदेशीरपणे वाढविण्यासाठी अमेरिकन कारखानदार अत्यंत दक्षतेने नवीन नवीन योजना आस्वीत असतात व उपाय अवलंबित असतात. उनम यंत्रसामुग्री बनवितल्यानेच केवळ कारखान्यांचे उत्पादन वाढत नाही; कामगारांची उत्पादनशक्तीहि वाढवावी लागते. कामगारांकडून जास्तीत जास्त काम कमीत कमी खर्चात कसे करवून घेतां येईल ह्याकडे सर्वच कारखानदारांचे लक्ष असते. परंतु विशेषतः अमेरिकेंत कामगारांवर ज्यास्त खर्च करून व त्यांच्या सुखसोयी पाहून जादा खर्चाची

आज मरणाचे वेळीं स्वयंपासाची विहितनिश्चया घेऊन देनात ! आरोग्याचे सोबे नियम कामगारांना शिकवून अन्नत योग्य वदत कसा घडवून आणावयाचा व स्वयंपाक कसा करावयाचा हे स्त्री-कामगारांना सांगण्याची व्यवस्था कांहीं कारखान्यांनी केली आहे. चांगल्या विन्हाडांचा अभाव, हे आजारीपणाचे एक प्रमुख कारण आहे, हे जाणून कित्येक कारखानदार आपल्या कामगारांना सोल्या शोषून मिळवून देण्यासाठी स्वतंत्र नोकरवर्गाची नेमणूक करतात. वहातुकीचा प्रभूहि कमी महत्त्वाचा नाही, परंतु तो सोडविण्याचे कामी अडचणी फार असतात. कामगारांना कामास वेळेवर येण्यासाठी बंधेस मिळत नाहीत, एवढ्याकरिता एका कारखान्याने बस कंपनीच विकत घेतल्याचे उदाहरण आहे. बस जाण्याचे मार्ग व वेळा बदलून घेण्याचाहि प्रयत्न करण्यांत येतो. केस कापण्याची व पग्टीची व्यवस्था कारखान्याचे हद्दीतच केल्याने कामगारांच्या मोठ्ठ्या वेळेची बरीच बचत होते. कामगारांना अन्नपुरवठा वक्तशीर व्हावा ह्या दृष्टीने कारखान्याने कांहींतरी व्यवस्था करणे अत्यंत आवश्यक असते. कामाच्या जागेवरच जरूरीच्या वस्तू विकत घेण्यांत कामगारांची सोय होते, त्यांचा वेळ वांचतो व कारखान्यांतील गैरहजेरीस आपो-आपच आळा बसतो. धान्याची व इतर जिवनोपयोगी वस्तूंची दुकाने कारखान्यांनी स्वतः चालविण्यांत त्यांना थोडे नुकसान आले, तरी ते परिणामी फायद्याचेच ठरते, असा अनुभव आहे. रेशनिंग व मालाचा तुटवडा ह्यांच्या काळांत कामगारांस वयुमध्ये तासच्या तास उभे रहावे लागण्यापेक्षा त्यांस दोन मिनिटांत हवा तो माल उपलब्ध करून देण्यांत कारखान्याचा निश्चित फायदा असतो. स्त्री-कामगारांची मुळे संभाळण्याची व्यवस्था केल्यामुळे त्यांची कार्यक्षमता पुढे वाढते असा अनुभव आहे व त्या दृष्टीने मोठ्या प्रमाणावर व्यवस्था केली जात आहे. कामगारांच्या करमणुकीच्या सोयीकडेहि अमेरिकेने दुर्लक्ष केलेले नाही. आठवड्यांतून एक दिवस सुट्टी देण्यांत व कामाचे तास नियंत्रित करण्यांत अंतर्भूत असलेल्या तत्त्वाचा विस्तार करून सुट्टीच्या व विभ्रंतीच्या वेळांत कामगारांचा उत्साह व शक्ति पूर्वस्थितीत आणण्याचे पद्धतशीर प्रयत्न केले पाहिजेत. कांहीं अमेरिकन कारखान्यांनी आपल्या कामगारांसाठी बसावयाचे घोडे ठेवले आहेत ! कामगारास त्याच्या विभ्रंतीच्या वेळांत करमणुकीच्या सोई उपलब्ध करून दिल्या, तर तो दारूसारख्या व्यसनांकडे प्रवृत्त होत नाही, असा अनुभव आहे. कामगाराकडून वक्तशीर कामाची अपेक्षा करतांना कारखान्यांनीहि पद्धतशीरपणा व कार्यक्षमता ही आचरली पाहिजेत. कामगारांना वेळेवर कामास येण्यास लावावयाचे व मालाचे अभावी कारखाना बंद ठेवण्याची पाळी यावयाची, असा प्रकार उपयोगी नाही. कामगारांची काम करण्याची इच्छा व शक्ति ही दोन्ही कायम टिकतील अशाच दृष्टीने सर्व व्यवस्था झाली पाहिजे. कांहीं कारखानदार अव्यवस्थित कामगारांना खिजवण्यासाठी युक्त्या योजतात, त्या अप्रस्तुत ठरतात असा अनुभव आहे. गैरहजर रहाणाऱ्या कामगारांना जर्मन मार्कच्या चलनांत पगार देणे, गैरहजर राहून त्यावावत कारखान्यांत कांहींच निरोप न पाठविणारांना गोबेल्सचे अभिनेदनपर विद्युत्संदेश घाडणे, इत्यादि मार्ग चांगल्या कामगारांना अपमानास्पद वाटतात. मुलाचे नांव सैन्यांत दाखल करण्यासाठी बिनपगारी एक दिवस गैरहजर रहाणाऱ्या कामगारास अशा तऱ्हेची बोचणूक केव्हाहि स्वप्नार नाही. अर्थात, कामगारांत कर्तव्यबुद्धि जागृत करण्याचा प्रयत्न करणारे हे मार्ग अपवादात्मकच आहेत व त्यांवर अमेरिकन कारखानदारांचा भर नाही. गैरहजेरीमुळे सत्रपक्षास सहाय मिळते हे कामगारांच्या मनावर विववण्यासाठी अन्य मार्गांचा अवलंब करणे श्रेयस्कर ठरते. गैरहजर रहाणाऱ्या कामगारांच्या अडचणी लक्षांत घेऊन त्या दूर केल्या तर कामगार फुकट घरी कशासाठी बसेल ?

कारखान्यांतील कामगारांची मधून मधून होणारी गैरहजेरी कमी करण्याचे प्रयत्न अमेरिकेत जोराने चालू आहेत. विशेषतः युद्धकाळांत गुंतलेल्या कारखान्यांतील कामगारांची गैरहजेरी तात्काळ बंद करणे आवश्यक आहे. कारण ह्या गैरहजेरीच्या फेड्याचा परिणाम उत्पादनावर होऊन आगवोटी व विमाने ही योजनेप्रमाणे तयार होणार नाहीत व त्या मानाने युद्धाचा यशस्वी शेवट लांबणीवर पडेल. ह्या निकडीने ह्या प्रश्नाकडे पाहून गैरहजेरीस आळा घाण्याचे उपाय तेथे योजण्यांत येत आहेत. हे उपाय योजण्यापूर्वी अर्थातच, गैरहजेरीची कारणे शोधून काढावी लागतात व ती वेगवेगळ्या ठिकाणी व व्यक्तिगत निरनिगरी आडवतात. एका कारखान्यांत स्त्रीकामगारांसाठी केश-कर्मनगृह उघडले. त्यामुळे त्यांच्यांतील गैरहजेरी ३% कमी झाली. स्वतःचे किंवा स्वतःच्या कुटुंबियांचे आजारपण, हे तीन-चतुर्थांश गैरहजेरीचे मूळ कारण असते. पुरुष कामगारांचे वय वाढू लागले म्हणजे ते कमी वेळां आजारी पडतात परंतु प्रत्येक आजाराची मुदत दीर्घ होत जाते. स्त्रीकामगारांचे बाबतीत असा अनुभव येत नाही. कामगारांचे आजारपण दूर करण्याच्या योजनांचे गैरहजेरी नाहीशी करण्याच्या प्रयत्नांत मोठे महत्त्व असणे स्वाभाविक आहे. कित्येक कंपन्या आपल्या पगारी डॉक्टरांकडून आजारी कामगारांस औषध-पाणी देवतात, तर कांहीं कंपन्या कामगारांना कामाचे वेळीं स्वयंपासाची विहितनिश्चया घेऊन देनात !

स्फुट विचार

हिंदुस्थान सरकारच्या लॉटरीच्या कर्जाची योजना

फाजील चलनवृद्धीस आळा घालण्याचा उपाय म्हणून सरकारी लॉटरीच्या स्वरूपाची एक योजना हिंदुस्थान सरकारने तयार केली आहे. तिच्या अंमलबजावणीस प्रारंभ १५ जानेवारी १९४४ रोजी होईल. मध्यम वर्गातील लोकांजवळील क्रयशक्ति कमी करण्याचे कामी आतांपर्यंतचे झालेले प्रयत्न विशेष फलदायी झाले नाहीत, ह्यासाठी ही नवी योजना करण्यांत आली आहे. सरकार ५ वर्षे मुदतीचे, विनव्याजाचे परंतु बक्षिसे असलेले रोखे विक्रीस काढणार आहे व त्यांच्या मुदलाची परतफेड १९४९ मध्ये होईल. कर्जरोखे १०० रुपयांचे व १० रुपयांचे अशा स्वरूपांत विकले जातील. १०० रुपयांचे १ लक्ष रोखे अथवा १० रुपयांचे १ लक्ष रोखे ह्याप्रमाणे १ कोटि रुपयांचा व १० लक्ष रुपयांचा गट समजला जाईल. प्रत्येक गटातील रोख्यांच्या नंबरांच्या चिख्या दर १५ जानेवारी व १५ जुलै रोजी टाकण्यांत येतील. १०० रुपयांच्या रोख्यांचे गटाचे वाटणीस दर सहामाहीस १ लक्ष रुपयांची व १० रुपयांच्या रोख्यांचे गटास १० हजार रुपयांची बक्षिसे येतील. बक्षिसांचा तपशील खालील प्रमाणे आहे:—

१०० रुपयांच्या रोख्यांचा गट:—

	रुपये
१ बक्षीस	५०,०००
२ बक्षिसे × २०,००० रु.	४०,०००
२ बक्षिसे × ५,००० रु.	१०,०००
	१,००,०००

१० रुपयांच्या रोख्यांचा गट:—

	रुपये
१ बक्षीस	२,५००
२ बक्षिसे × १,२५० रु.	२,५००
५ बक्षिसे × ५०० रु.	२,५००
१० बक्षिसे × २५० रु.	२,५००
	१०,०००

बक्षिसाच्या रकमेवर इन्कमटॅक्स माफ आहे. १० रुपयांच्या रोख्यांवरील बक्षिसाची रक्कम रोखीने देण्यांत येईल. १०० रुपयांच्या रोख्यांवरील बक्षिसाच्या रकमेपैकी निम्मी रक्कम रोख व बाकीची रक्कम डिफेन्स बॉंड अथवा सेव्हिगज सर्टिफिकेट ह्यांचे स्वरूपांत देण्यांत येईल.

सामान्य लॉटऱ्या व प्रस्तुत उपक्रम ह्यांतील फरक

चलनविस्तारास येनंजनप्रकारेण आळा घालण्याची तातडीची आवश्यकता निर्माण झाली असल्याकारणाने हिंदुस्थान सरकारने मोठे धाडस करून लॉटरीच्या स्वरूपाच्या रोख्यांच्या विक्रीची योजना तयार केली आहे, तिचे वर्णन वर दिले आहे. युगेपातील काही देश, आयरलंड, ब्रह्मदेश इत्यादींनी मागे लॉटऱ्यांच्या स्वरूपाच्या योजना केल्या होत्या, ह्याचा दाखला सरकारस द्यावा लागत आहे; परंतु ग्रेटब्रिटन व अमेरिका ह्या पुढारलेल्या राष्ट्रांनी लॉटरीचा अवलंब अजून कधीही केलेला नाही.

अंपूर्वे अशा प्रसंगास तोंड देणे त्यास प्राप्त आहे ह्या न्यायानेच सरकारच्या उपक्रमाकडे पहाणे आवश्यक आहे. रोख्यांवरील षणमासिक बक्षिसांवर होणाऱ्या सर्वांचा हिशेब करता, जमा होणाऱ्या रकमेवर सरकारस २% व्याज पडते. ही योजना मुद्रकाळापुरतीच आहे; सरकारी कर्जउभारणीच्या मामुली पद्धतीशी तिची बरोबरी करणे चुकीचे होईल. योजनेमध्ये लॉटरीचे अंग आहे, ते व्याजाच्या रकमेपुरतेच आहे व कांहीं झाले तरी मूळ मुद्रा पूर्णपणे परत मिळणार आहे, हे विसरतां कामा नये. लॉटरीत पैसा घालणारे सामान्यतः नुकसान पावतात व लॉटरी चालविणाराचा फायदा ह्या नुकसानीवर आधारलेला असतो. हिंदुस्थान सरकारच्या प्रस्तुत उपक्रमांत लॉटरीचे हे वाईट अंग नाही, हे लक्षांत ठेवले पाहिजे. सरकारस लॉटरीच्या रोख्यांपासून कोणत्याही प्रकारे उत्पन्न मिळणार नसून फक्त कर्जाऊ पैसे मिळावयाचे आहेत. त्यामुळे, सरकारी योजनेत सोडतीचे स्वरूप फारच थोडे आहे. ज्या मूळ कारणासाठी सरकारी लॉटऱ्या आनिष्ट गणल्या जातात, ते कारण हिंदुस्थान सरकारच्या योजनेस फारच थोडे लागू आहे. हिंदुस्थान सरकारने लॉटरीसारख्या प्रस्तुत कर्जउभारणीच्या योजना हार्ती घेण्यापूर्वी चलन सेचण्याचे सर्व प्रयत्न पुरे झाले आहेत असे त्यास दाखवितां येणे कठीण जाईल. तथापि परिस्थितीस तोंड देण्याचा एक नाइलाजाचा मार्ग ह्या दृष्टीने सरकारच्या योजनेस पाठिंबा मिळे अशी अपेक्षा आहे. प्रस्तुत उपक्रमांतील अटी ठरविताना सरकारला अनुभवाचा फायदा मिळण्याजोगा नसल्या कारणाने, कर्जरोख्यांवर कांहीं थोडे निश्चित व्याज ठेवणे अधिक योग्य झाले असते किंवा नाही हे आजच सांगतां येणे कठीण आहे.

सिंध सरकार आणि हिंदुस्थान सरकार ह्यांचा लढा

धान्यांच्या किंमतीचे नियंत्रण अस्तित् भारतीय भूमिकेवर होण्याचे तत्त्व हिंदुस्थान सरकारने मान्य करून त्यास अनुसरून प्रांतिक सरकारांनी आपापले धान्यपुंगवच्याविषयीचे धोरण अंमलांत आणावे असे ठरवले. पंजाब आणि सिंध येथील मंत्रिमंडळांनी धान्यांच्या किंमतीचे मध्यवर्ती नियंत्रण होऊ नये आणि त्यांस आपापल्या प्रांतांतील परिस्थितीप्रमाणे गहू, तांदूळ इत्यादि माळाच्या किंमती ठरवण्याचे स्वातंत्र्य असले पाहिजे असा आग्रह धरला. पंजाबच्या मंत्रिमंडळाची अलीकडे समजून घालण्यांत आली असून त्याने हिंदुस्थान सरकारच्या नियंत्रणाच्या योजनेस कांहीं अटीवर अखेर मान्यता दिली असल्याचे आम्ही प्रसिद्ध केलेच आहे. सिंध मंत्रिमंडळाचा ताठरपणा अजूनहि कायम आहे असे दिसते. तांदुळाचे नवे पीक तयार झाले असून ते आता बाजारांत आले आहे. या धान्याचा कायदेशीर ठरलेला भाव चढवण्यांत येऊ नये असा आदेश मध्यवर्ती सरकारने सिंधला दिला आहे आणि त्याचा निषेध तेथील प्रांतिक सरकारने नुकताच केला आहे. त्या मंत्रिमंडळाचे म्हणणे असे आहे की, सिंधमधील सध्याचा तांदुळाचा नियंत्रित भाव वाजवीपेक्षा हटका आहे आणि पंजाबचे मानाने तो कमी आहे, ह्या कारणाने सिंधी जमिनदारांचे निष्कारण नुकसान होत आहे. हिंदुस्थान सरकारने तांदुळाचे भाव ठरवण्याचे बाबतीत आपणावर दृढपण आणले आहे ते अन्यायाचे आहे असे सिंधी मंत्रिमंडळाने म्हटले असून त्याने स्वतःचे हे गाहाणे हिंदुस्थानच्याच नव्हे तर संबंध जगाच्या

वेस्टीवर टांगण्याचा प्रयत्न केला आहे. मध्यवर्ती सरकारच्या वतीने ह्या तकारास उत्तर दिले गेले आहे. तांदुळाच्या किंमती सर्व देशाच्या हिनाचे दृष्टीने बेतांत रहाणे अगत्याचें आहे आणि त्यांचे विशिष्ट मर्यादित नियंत्रण करणे आवश्यक आहे असे त्या सरकारचें म्हणणें आहे. हे घोरग तांदुळ पिकवणाऱ्या इतर प्रांतांनी स्वीकारले आहे आणि त्याचा सवचि मताने निर्णय टावण्यासाठी पुढच्या महिन्याचे प्रारंभी प्रांतिक सरकारांच्या प्रतिनिधींची एक परिषद बोलावण्यांत येत असल्याचेंहि सांगण्यांत आले आहे. भाव-नियंत्रणाचें घोरण राष्ट्रीय स्वरूपाचें असले पाहिजे आणि ते यशस्वी करण्यासाठी देशाच्या सर्व षटकांनी सहकार्य केले पाहिजे. हे तत्त्व इतकें निरपवाद आहे की सिंध सारख्या प्रांतांनी आपणांस अपेक्षेप्रमाणें फायदा मिळत नाही म्हणून त्याच्या विरुद्ध ओरड करावी हें आश्चर्य आहे. भाव नियंत्रण हा युद्धप्रयत्नाचा एक महत्त्वाचा भाग आहे आणि त्याकडे सर्व प्रांतांनी ह्याच दृष्टीने पाहिले पाहिजे. सिंध प्रांताच्या ओरडी-विषयी इतरत्र सहानुभूति व्यक्त होईल असे वाटत नाही. ज्यांस ते जबाबदार आहे आणि ज्यांच्या हिताचें रक्षण करणें हें त्याचें कर्तव्य आहे त्यांची बाजू उचलून घरण्याचें समाधान सिंधी मंत्रिमंडळास हवें असे त्याच्या उद्गारांवरून दिसतें. पण एकूण हिंदी लोकमताचा मध्यवर्ती सरकारच्या भूमिकेसच पाठिंबा मिळाल्या-बाबून रहाणार नाही असे मानण्यास जागा आहे.

युद्धाचें ताजें वृत्त

युरोपातील पूर्व आघाडीवर निकराच्या लढाया चालू असल्याच्या बातम्या प्रसिद्ध होत आहेत आणि जर्मन फौजांस स्वतःची बंदिस्त ठिकाणे आपल्या हाती टिकवण्यांत अपयश येत आहे. ह्या लांबट आघाडीवर रशियन चढाईस विरोध करून ती थांबवणे आणि शक्य तेथे उलट हल्ले करून गमावलेल्या प्रदेशाचा भाग पुन्हा व्यापून तेथे नवीन फळी उभी करणे हा जर्मनीचा कार्यक्रम सध्या चालू आहे. हिवाळ्यांत रशियन आघाडी भक्कम जागी स्थिर रासावयाची आणि तेथे रिकामे झालेले लढाऊ बळ युरोपांत दक्षिण व पश्चिम ह्या दिशांकडे ब्रिटिश व अमेरिकन सेनांच्या चाललेल्या व चालू होणाऱ्या आघातांस तोंड देण्यासाठी नेऊन ठेवावयाचें हा हिटलरचा मनसुबा दिसत आहे. बाल्कनमध्ये मोठ्या जर्मन फौजा नेण्यांत आल्याची बातमी मध्यंतरी आली होती ती ह्यासंबंधांत सूचक आहे. तसेंच, यूगोस्लाव्हियामध्ये जर्मनीविरुद्ध स्थानिक लढाया होत आहेत आणि त्यांत मित्रराष्ट्रांची विमाने सहाय देत आहेत असेहि प्रसिद्ध झाले आहे. तेहरान येथील चर्चेच्या निर्णयास अनुसरून मित्र राष्ट्र आपणावर दक्षिण व पश्चिम ह्या दिशांनी चालून येणार अशी भीति हिटलरला वाटत आहे. फॉल्ड मार्शल रॉमेल हा युरोपातील निरनिराळ्या नवीन संभाव्य आघाड्यांवर हिंडत असून तेथील संरक्षणाच्या व्यवस्थेची पहाणी करित आहे. इटलीमध्ये ब्रिटिश व अमेरिकन सैन्यांची हळू हळू पण निश्चित प्रगति चाललेली आहे. अशा स्थितीत लाल सेनेने कीएव्हच्या उत्तरेस जर्मन आघाडीत मोठे सिंधार पाडून शत्रूस मार्ग हटवले असल्याची ताजी बातमी आली आहे. म्हणजे रशियन आघाडीवर जर्मनीस कोठेंच थोडीसुद्धा विभ्रंती मिळण्याची आशा तर नाहीच; उलट, प्रतिहस्त्यांत आपले बळ सर्वां टाकावें लागत असून

कित्येक ठिकाणी पिछेहाट करावी लागत आहे. जर्मनीस चौथी कडून घेरण्याचा कार्यक्रम मित्रराष्ट्रांनी आहवाला आहे त्यांत त्यांस चांगले यश येत आहे असे उबड दिसतें. पॅसिफिक महासागरांत जपान विरुद्ध चाललेल्या लढाईची दिवसानुदिवस समाधानकारक प्रगति होत असल्याचीहि स्पष्ट चिन्हे दिसत आहेत. अर्थात् ह्या मोहिमा मोठ्या प्रमाणावर आणि कांहीं काळपर्यंत व्हाव्या लढायांत तरच जपानचा पूर्ण पाडाव होईल ह्याची जाणीव मित्रराष्ट्रांस आहे. तथापि, ह्या विस्तृत कार्यक्रमास हात घातला जात आहे हें जनरल मॉंटबॅटन यांच्या नेतृत्वाखाली चाललेल्या हालचालीं-वरून दिसून येतें आणि हिंदुस्थानच्या सर सेनापतींनी नुकत्याच दिलेल्या माहितीवरून ह्या तयारीची कल्पना येते. लांब लांब प्रवास, दगदग व शीण ह्यांचे योगाने मि. चर्चिल ह्यांस एकाएकी न्युमोनियाचा विकार झाला, त्यांतून ते आतां बरे होण्याच्या मार्गावर आहेत हें वृत्त आनंददायक व उल्हासकारक आहे.

दि आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि., पुणे ४

३१ मे १९४३ अखेर पुण्या झालेल्या ८ व्या वर्षी देशी औषधांच्या इतर कारखान्यांची स्पर्धा, जागतिक युद्धामुळे झालेली महागाई व वहातुकीच्या अडचणी लक्षांत घेतल्या तर कंपनीच्या विक्रीत झालेली वाढ समाधानकारक आढळून येईल. वृत्तांत वर्षांत ए. आर. ब्रँड नांवाखाली कंपनीने नवीन नऊ औषधे विक्रीस काढली आणि म्हैसूर येथील प्रदर्शनांत रक्तवर्धक, बालजीवन व रक्तशोधक या औषधांस सुवर्णपदक मिळाले. वृत्तांत वर्षांत कंपनीस रु. ३४,९२५-११-४ निव्वळ नफा झाल्याचें ताळेबंद व नफातोटा पत्रकावरून दिसून येईल. त्यांत गेल्या सालचा शिल्क नफा रु. ६३८-१०-११ मिळवून रु. ३५,५६४-६-३ एकूण नफा होतो.

रिशर्व्ह फंडांत ३३ हजार रुपये टाकून व प्रेफरन्स शेअर-होल्डरांना ५% डिव्हिडंड देण्यासाठी ५ हजारांचा विनियोग करून साधारण भागांस ९% (इनकमटॅक्स सहित) डिव्हिडंड देण्यासाठी २६ हजार रुपये मंजूर करण्यांत आले. ह्या डिव्हिडंडपैकी निम्मी रक्कम कंपनीच्या आर्टिकल्सप्रमाणें रा. शि. मंडळास देणगी म्हणून जाणार आहे. वृत्तांताचे वर्षी कंपनीने २३ लक्ष रुपयांची विक्री केली व वर्षअखेर तिचेजवळ ३ लक्ष ५५ हजारांची कच्ची, पक्की व तयार होत असलेली औषधे होती. कंपनीची बरीच प्रगति निःसंशय समाधानकारक आहे. कंपनीच्या औषधांचा लौकिक हेंच तिचें मुख्य भांडवल आहे व ह्या दृष्टीने तिची होणारी वाढ महत्त्वाची आहे.

कामगारांची युद्धविषयक इजेपासून होणाऱ्या नुकसानीची भरपाई

कामगारांना युद्धविषयक कारणामुळे इजा झाली, तर त्याची नुकसान भरपाई करण्याची जबाबदारी त्याबाबत करण्यांत आलेल्या कायद्याने कारखानदारांवर टाकण्यांत आलेली आहे. त्यासाठी कारखानदारांने सरकारकडून विम्याची पॉलिसी घेतली पाहिजे. कारखानदार जेवढी रकम मजुरी म्हणून वाटतो, त्या रकमेच्या शेकडा ४ आणे इतका हप्तो तूर्त बसविण्यांत आला आहे.

मजुरांची युद्धकार्यासाठी वसाहतींत भरती

युद्धकाळांत व कधी कधी शांततेच्या काळांतहि काहीं देशांत सक्तीने लष्कर भरती करण्यांत येते. सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत मजुरांचीहि भरती त्याचप्रमाणे थोड्या प्रमाणावर करणे काहीं ठिकाणी भाग पडले आहे, त्याची माहिती साठी दिली आहे.

नायगेरिया, केनिया, टांगानिका, उत्तर न्होडेशिया, मॉरिशस, फिजी, सिचिलीस, इत्यादि ब्रिटिशांचे ताब्यांतील मुलुखांमध्ये युद्धकालीन कामाकरिता कामगारांना सक्तीने गोळा करण्यांत आले; त्याची माहिती पार्लेमेंटांत वसाहत मंत्र्यांनी सांगितली. युद्ध चालविण्यासाठी किंवा नागरिकांचे मामुली व्यवहार चालू ठेवण्यासाठी सक्तीने कामे करवून घ्यावी लागली तर ती तशी करवून घेण्याकरिता सरकारास अधिकार देण्यांत आले आहेत. नायगेरियांतील खाणींसाठी १४,०९८ कामगारांवर सक्ती करावी लागली. कामासंबंधीची परिस्थिति पूर्णपणे समाधानकारक होती असे म्हणतां आले नाही तरी त्यांत शक्य तेवढी सुधारणा ताबडतोब करण्याचे प्रयत्न करण्यांत आले. स्वखुषीने येणाऱ्या कामगारांच्या मजुरीचे मानाने सक्तीने आणलेल्या कामगारांचे मजुरीचे दर समाधानकारक होते. चार महिन्यांच्या मुदतीचे काम समाधानकारक करणारांस दरमहा ४ शिलिंग बोनस देण्यांत आला.

केनियामध्ये एकूण कामावर असलेल्या मजुरांपैकी १४,१६१ मजूर सक्तीच्या कामाचे होते. फेब्रुवारीमध्ये सक्तीच्या मजुरांची भरती तहकूब करण्यांत आली. "नेटिव्हां" च्या मुलुखाचे बाहेर त्यांस काम देऊन तेथील अन्न परिस्थिति अधिक बिकट होऊं न देण्याचे दृष्टीने ही तहकूबी केली गेली. टांगानिकांतील सक्तीच्या भरतीत ३,६२३ मजूर होते. उत्तर न्होडेशियांत सरकारी कामासाठी ५०० मजुरांची एक पळटण होती. त्यांतील ११५ सक्तीच्या भरतीचे होते. १८ ते ६० वयाच्या कोणत्याहि पुरुषावर जरूरीचे काम करण्यास सक्ती करण्याचा अधिकार फिजी सरकारास आहे. सिचिलिसमध्ये अशाच प्रकारचे अधिकार सरकारास होते, परंतु फक्त ११ च लोकांवर सक्ती करण्यांत आली.

दोघे एकदम मेले, तर पहिला मृत्यू कोणाचा !

डॉ. रॅन्डोल्फ ली ग्रॉसव्हेनॉर व एडवर्ड मॉबर्ले ग्रॉसव्हेनॉर हे दोघे श्रीमंत बंधू लंडन येथे १४ सप्टेंबर, १९४० रोजी जर्मनीच्या बॉंब हल्ल्यामुळे त्यांच्या रहात्या घराच्या तळघरांत मरण पावले. जेव्हां एकाच कारणामुळे दोघे मरण पावतात तेव्हां थोरला अगोदर मेला असे गृहित धरावयाचे, असा आतांपर्यंतचा कायदा आहे. परंतु, इंग्लंडमधील कोर्ट ऑफ अपीलने, ते दोघेहि बंधू एकदमच मेले, असा निवाडा केला आहे. ह्या कारणाने त्या दोघांच्या मृत्युपत्रांनी केलेल्या पैशांच्या व्यवस्थेवर महत्त्वाचा परिणाम झाला आहे. त्यांचेबरोबर त्यांचा घरचा नोकरहि मेला, त्याच्या वारसांस दोघा भावांच्या मृत्युपत्राचा कांहींच उपयोग होणार नाही. "ह्या विषयावरील पूर्वीचे निवाडे झाले, त्यावेळी बॉंब माहीत नव्हते; मृत्यू कोणत्या अनुक्रमाने झाले हे प्रस्तुत प्रकरणांत निश्चयाने सांगणे अशक्य आहे" असे मास्टर ऑफ दि रोल्सने निवाडा करताना सांगितले.

हातपाय चालतात तोंवर

म्हातारपणची तरतूद करणे अवश्य आहे. चांगल्या कंपनीत उतरलेला विमा हा एन वेळी उपयोगी पडतो. या संबंधांत आपणांस कसलीहि माहिती पाहिजे असल्यास आम्हांकडे विचारा. आम्ही सर्व खुलासा करून योग्य मार्ग दाखवू.

मॅनेजर,

वेस्टर्न इंडिया विमा कंपनी, लि.

सातारा शहर.

पुणे शाखा-१७९ बुधवार, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबाई शाखा : दलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबाई.

जळगांव शाखा : नवी पेठ, जळगांव.

नागपूर शाखा : गोखले बिल्डिंग, सितावडी, नागपूर.

भांडवल

अधिकृत व विकीस काढलेले	सपलेले	समूह साहेले
₹. १०,००,०००	₹. ६,७९,१००	₹. ३,३९,९००

एकूण सेटले भांडवल ₹. ६०,००,०००

बँकेच्या शेअरवर डिसेंबर १९४२ अखेर ४ १/२% करमाफ डिविडेंड वंड दिले गेले. बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदी-विक्री कसोशीने करून दिली जाते.

मॅनेजर

फणसपोळी, आंबेपोळी

किरकोळ व ठोक मिठेल.

द. ना. हेजाब, : : २० शुक्रवार, पुणे २.

अर्थशास्त्र

लेखकः—प्रो. वा. गो. काटे व प्रो. व. गो. कां

पृष्ठसंख्या सुमार ३००, किंमत ३ रुपये

या पंचांत अर्थशास्त्राच्या सर्वनामान्य सिद्धान्तांचे विवेचन केले आहे.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७
— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

संरक्षण — सुरक्षितता — सेवा
हेच आमचें ध्येय.

दि औंध म्युच्युअल

लाइफ अॅशुरन्स सोसायटी लि. पुणे.

महाराष्ट्राची पहिली प्रगतिपर विमा संस्था

मेहनती व उत्साही प्रतिनिधि पाहिजेत.

आतांच लिहा:—

मुंबईचे चीफ एजन्टर
के. डब्ल्यू. फडके,
फडके गणपतिवाडी, गिरगाव,
बँक रोड, मुंबई ४.

हेड ऑफिस,
'रामनिवास' लक्ष्मी रोड,
पुणे शहर.

दत्त कंपनी ।

७३५ शुक्रवार पेठ, पुणे २. दाणेआळी पोलिसगेटाजवळ
सर्व तऱ्हेचे काटे, वजने व मापे, वेळेवर
रिपेअर करून मिळतात.

- विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रुगणकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उज्ज्वल पापावून विना-
लडाऊ नागरिकांच्या जीविताला वेगान्या धोक्याचा समवेश विना
पॅलिसीच्या अर्थात हेतो काय व त्यासाठी जादा विनिश्चय मरदा
लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला
जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला
होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता
जादा विनिश्चय नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष:—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित

माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि., } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

'जर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि.

(Approved Re-traders and Approved Contractors)

२६ लॅमिंग्टन नॉर्थ, मुंबई ११.

अध्यक्ष:—श्री. ग. स. मराठे, अकचुअरी.

महाराष्ट्रांतील रकराचा प्रमुख कारखाना

★ गिरणीचे रोलर्स
★ रिमोल्ड टायर्स

★ खरी हातमोजे
★ खरी वॉशर्स

★ छापखान्यांचे रोलर्स
★ सॉलिड व्हील्स

व इतर खरी माल तयार होतो.

पु. ग. मराठे

मॅनेजिंग डायरेक्टर.